

Fridtjof Diesen:

Så stort et kall -

- Richard Wagners liv og verk -

(Framhald).

Dresden 1842 - 1849

MERKELIG nok var det mange gode venner som ventet på Richard Wagner ved hjemkomsten til Dresden. I første rekke hans nærmeste, mor og søsken, men også de kunstnere som skulle samarbeide med ham. De hadde jo hørt litt av hvert om den nye dikterkomponisten. Ryktene fortalte om hans store krav til de kunstneriske prestasjonene. Han forlangte det beste og atter det beste. Men så kom og spenningen ble utløst. Han viste seg fra den beste side, men var uvanlig energisk og det gikk godt på grunn av første klasses kunstnere. I en av de kvinnelige hovedrollene til »Rienzi« hadde han engasjert sin ungdoms ideal, sjølvste fru Wilhelmine Schroeder-Devrient.

SA kom merkedagen. Den 20. oktober 1842. Alle plasser er opptatt. Mange stå. Så stor publikumsinteresse hadde det aldri vært i operaen før. Alt tydet på suksess.

ALLEREDE etter første akt var det klart at slik furore hadde ingen komponist i denne kunstskrensne by- en opplevd før. Spenningen og begejstringen steg for hver akt. Klokken 23 om kvelden hadde ingen forlatt operaen. Forestillingen hadde vart i seks timer, bare avbrutt av korte pauser. Etter femte og siste akt var publikum elle-ville av begeistring. Orkestret, sanger, krefter og mesteren sjøl ble kalt fram gang på gang. Leve-rop, fan-farer og blomsterkurver fylte scenen. De ellers så nøkterne, reserverte Dresdnerne ga seg over på nåde og unåde. — Komponisten som i tre lange år hadde følt utlendingheten på kroppen i sult og nød glemte ikke sine gamle venner i Paris. Helst skulle de ha vært der, alle sammen. — Wagner skri-ver:

»Oppførelsen av »Rienzi« var henrivende skjøn. Tichatschek Devrient sang herlig og henrivende, så vakkert som aldri før. Triumph! — Triumph! — Kjære venner! Dagen er opprunnet. Den skal lyse foran dere! — Jeg er altfor lykkelig, skrev fru Minna Wagner til sin svigerinne i Paris.

FA DRESDNERNE hadde bekymret seg om deres bys barn i Paris. I nød og vansker vil få kjennes ved en fattig mann utenom noe få og trofaste venner. I Paris måtte Wagner flytte fra sted til sted i fattig-kvarterene. I Dresden flytter han inn i en herskkelig villa. I Paris fikk han gjeldsfengsel. I Dresden får han den kredit han ønsker. Alt ble lettere etter Rienzi-seieren. Rienzi går for fulle hus over hele Tyskland.

EN GANG hadde han oppsøkt sjølvste Franz Liszt klavervirtuos- sen som i en årrekke la Europa for sinne fødder. Nå kom Liszt ham til møte.

Liszt hadde vært tilstede ved »Rienzi« premieren og nå de på talefot med hverandre, disse menn som resten av livet skulle få så stor betydning for hverandre og for musikkens framtid. Liszt var stadig på reisefot fra han var vidunderbarn. Han var en kunstner som viste at geni forplikter. Han var en religiøs preget mann som viste at det hjalp lite med store, tomme ord hvis det ikke fulgte handling med. Det store hjertelaget hans ble vidnet kjent og et av hans karaktertrekk.

DEN 2. januar 1843 fant den første oppførelse av »Den flyvende hollender« sted i Berliner-operaen. Men det dystre verket virket ikke så fengende på folk som hans »Rienzi«. Folk måtte ha tid på seg til å forstå at her var det noe nytt i gjære. Wagners musikkdra- matiske reformverk sto foran sin begynnelse.

AKKURAT en måned etter den 2. februar 1843, ble Richard Wagner utnevnt til kongelig kapell- mester ved Dresdener-operaen. Vi har hørt at han hadde fått en stor og vakker bopel og all gjeld ble betalt til de glupske kreditorene i Riga og Paris. Lykken smilte til ham. — Han bodde i Ostra-alleen, i ly av store trær. Wagner var naturligvis en stor bokelsker, en riktig bokorm vil vi si. Det er klart at han kjøpte mange bøker og da særlig klassiske. Men neppe noen bok i den omsider store samling- en fikk så stor betydning for ham som Jacob Grimms tyske mytologi. Jacob var en av de to brødrene som samlet de tyske eventyrene. Den annen hete Wilhelm. — For Wagner var dette overveldende stoff. I ord, toner og bilder ville han skape et kjempemessig musikk drama. Først mange år etter kom det veldige drama »Nibelungen- ringene« med forspillet »Rheingull- ete« og de tre andre »Valkyrien«, »Siegfried« og »Ragnarok«. Her er det mektige krefter i sving, fortellingen om våre forfedres gude- tro, mennesker, om godt og ond.

RICHARD WAGNER var nok noe betenkt da han tok i mot kal- let som kongelig kapellmester i Dresden. Fru Caroline von Weber, enken etter den store tyske kompo- nisten Carl Maria von Weber og fru Wagner hadde inntrengende bedt ham om det. Wagner var lite egnet for å henge i klokkestreng- ene i en bestemt kontortid e.l. Prover, nervelitt og mas stjal tid fra ham når det gjaldt skapende

arbeide. Men nå hadde han da en heim, en hage, en hund og en boksamling med høve til stadige utvidelser. Framtida var noenlunde trygg. Han oppførte en rekke mønstreillustrasjoner og la spesiell kjærlighet i arbeidet for sitt ung- doms ideal von Webers verker.

Det var »Oberon«, »Eryanthe« og »Jegerbruden«. De klang alltid så ekte, varmt og vakkert. Han hadde nå von Webers taktstokk og orkester. Det forpliktet ham bla. til å sørge for at vennen fikk hvile i sitt eget lands jord i det han var bisset i London. — Wagner kompo- nerte sørgemusikken og sørget for at urnen ble ført tilbake til Dres- den. Wagner holdt også minne- talen og sa:

»Aldri har en tysk musiker lev- et som du! Hvor enn ditt geni førte deg rundt i de fjerne fanta- siers land er du bunnet til det tyske folks hjertet med tusener fine tråder. Du gledet deg og gråt som et barn som gripes av et eventyr. Se, nå vil engelskmannen la deg bli gjenstand for rettferdighet, se franskmannen vil beundre deg men ære deg det kan bare tysker- en fordi du er en skjønn dag av hans liv, en varm dråpe av hans blod, et stykke av hans hjerte. Hvem har derfor lov til å dæle oss for at vi vil at du skal hvile i vår elskede jord?« —

I de dager var det ingen kunst- nerrettigheter eller »Tonogebyr« som vi sier. Wagner sørget for at fru von Weber fikk de honorar- er av hennes manns verker som hun rettmessig burde ha krav på. Wag- ner var der langt for ut for sin tid! —

FRAMTIDEN vil stå i takksamhet til Wagner for den mektige kunst- neriske utfoldelse han drev i 1840- årene. Hans kantate »Apostlenes kjærlighetsmåltide« vakte enorm oppsikt og fikk en storslag framførelse av et kjempekor på 1200 sangere og et 100 manns or- kester i en av Dresdens kirker. Ved monumentet over den avdøde kongen Friedrich August av Sach- sen skrev Wagner hoytidsmusikken. H.M. Kongen av Sachsen og det høyere aristokratiet så på Wagners virksomhet med netlatende vel- vilje. Wagner der i mot foraktet i sitt indre de høye herrene for deres påtatte kulturinteresser og den servile holdningen innen hoff- staten. Wagner mente at kunsten måtte ut til folket, men det gikk år-tier før man var så langt.

VED siden av sitt faste arbeide tok Wagner nå fatt på sitt tredje storverk, beretningene om ridder Tannhäuser og sangerkrigen på borgen Wartburg i Thüringen. Han arbeidet så i herdig på dette verk for han trodde seg død før det ble ferdig. Jeg var, skriver han, virke- lig glad da det siste notetegnet var satt på papiret. I »Tannhäuser« finner vi meget som forteller om Wagner sjøl.

»Ikke bare lyst ligger på hjertet etter glede kommer smerte!« — I et hvert menneske er det to retninger som fører en uopphørlig kamp om herredømmet over sjel- en. Den ene streber oppad mot lyset, mot høye, rene, idielle og edle mål og den andre som frister og faller for nytelsen og det eroti- ske begjær i kjærlighetens sanse- rus. Tannhäuser står i sentral posi- sjon overfor de sterke kreftene i menneskenaturen. Den hellige jom- fru Elisabeth elsker Tannhäuser med hele sitt rene hjerte, på den andre siden holdes han i bann av Venus i hennes rike. Tannhäuser må lutre sin sjæl i kamp og provø- elser, i lidelser, men han blir til slutt klar over at Elisabeths kjær- lighet var den som hadde vært mest verdifull. Tannhäuser angrer, men det er for sent. Tiden i fru Venus's armer har vært bortkastet og tom. I borgen Wartburgs strål- ende riddersal holder ridderne en sang-konkurranse. Det er kjærlig- hetens pris som er hovedtemaet, den rene og opphøyede kjærlig- heten. Tannhäuser som ennå er innfanget av stemningen i fru Venus's rike utfordrer de andre ridderne med å synge kjærligheten slik han har opplevd den. — Det er en handling som er uhorst i disse hallene. Tannhäuser blir ut- støtt av ridderskapet og paven lyser ham i bann. Dypt nedbrutt begynner Tannhäuser sin botsang til Roma for å få pavens tilgivelse. I mellomtiden dør Elisabeth og gjennom dette offer får ridderen Guds tilgivelse, men paven venter til det kommer grønne blade på pavens stav.

NA tar Wagner skrittet fullt ut. Tannhäuser er et brudd med den gjengse opera-stilen. »Dette er min »Tannhäuser« en tysker fra øverst til nederst. Måtte han få plass i alle mine landsmenns hjerte.« Men det gikk mange år før verket fikk sitt store gjennombrudd. (»Tannhäuser« ble gitt på den norske operaen i 1965, alltid fulle hus.

DEN 19. oktober 1845 fikk verket sin første oppførelse i Dresden. Salen var fylt av et stort og for- ventningsfullt publikum. Orkestret glimrende, nydelige scenebilder. Mesteren var regissør. Wagners niese, den begavede Johanne Wag- ner, debuterte som Elisabeth med sin deilige mezzo-sopran. Wagner dirigerte og andre i hovedrollene var den før nevnte fru Schroeder-Devrient, Tichatschek og Mitter- würtzer.

MEN verket foltes fremmed for kritikerne og publikum.

LA oss derfor ta med noen smake- biter av kritikken som ble Wag- ner til del etter premieren.

ITALIENERNE syntes Wagners musikk var for meget larm.

Rossini syntes at »Tannhäuser« var noen vakre øyeblikke, men noen forferdelige timer. Fransk- mennene fant ut at det ikke fantes melodier i operaen! — En annen skrev at musikken var moden for lirekassene! —

»Dresdener Abend-zeitung« dadel- let Wagner fordi han laget sine egne tekster. Dette var galt og svekkende for ham som kompo- nist. Verket hadde ingen framtid, det er kjedelig og ensformig, en sykkelig komposisjon, clendig kromatikk o.s.v. — Alle i hyle-

koret kastet seg over »Tannhäuser« med å si at Wagner-musikken var den rene tukthusstraff. Julien Schmidt skrev at bare magikkere og sjarlataner kan prestere noe så overspent og fantastisk. Speidel skrev at Wagner var en virkelig- hetens behendige ape! — Robert Schumann som sjøl var en stor komponist frakjente Wagner ett hvert talent. Han er ingen god musiker. Han manglet form og velklang. Han var en dillettant, musikkens Marat og Münchhausen. En psykiatriker ville også ha et ord med i laget. Sinnsykelægen Puschmann synes at det gikk mest ut over hørenervene som måtte være så tykke som skipstau. Alt- for meget støy! — 1)

DET var ikke mange som hadde noe godt å si om verket. Men det fantes en venn som ikke sviktet: Franz Liszt og hans medarbeidere. Han lot seg ikke lokke av mote- luner. —

Wagner var nede i en bølgedal. Det ble dyrt for ham å represent- ere og en søknad om større gasje ble avvist av teatrets mektige ind- endant. Fru Devrient lånte ham penger, men de strakk ikke til. Og så fulgte en periode av motvilje og motgang. Det var da han søkte hen til Beethovens musikk. Der var det trøst og krefter å hente. Beethovens mektige hymne til fri- heten »Egmont«-ouverture hadde fulgt ham til kunstnerkallet. Beet- hoven lyste opp i de hårde Paris- erårene og nå sto han midt oppe i arbeidet med Beethovens ufor- ligenlige odé til gleden, den 9. symfoni. Verket ble kronen på en række konserter som fant sted i Dresden under hans taktstokk. Det er her komponisten tar en av Tysk- lands største diktere Friedrich Schiller til hjelp:

»Freude schone Götterfunken
Tochter aus Elysium!
wir betreten Feuerturken
Himmelsche, dein Heiligtum!«

Så lyser det fra en bedre og mer forsonende verden: »Seid umsch- lungen, Millionen! — Diesen kuss- der ganzen Welt!«

»Over nattens stjerneskjær
bor en far som alt forsoner.«
Dette var Beethovens tro på menneskene og framtida. Rent kunstnerisk lå Wagners konsert- rekke på toppen, men de bedret ikke hans økonomi. Legen ga ham råd: Intet arbeide, ikke lese eller skrive! — Nei, til nød kunne han reise på landet og gå turer i skog og mark. Ja, han tok Grimms bok med seg. Her var det fortell- ingene om »Parsifal« og »Lohen- grins«. Det var stoff for et par dramaer til. Skisseringen tok til. Teksten var snart ferdig. Wagner skrev meget hurtig og formulerte versene lett og ledig.

BERETNINGEN om Lohengrin forteller om at det var Josef av Arimeta som samlet noen dråper av Jesu blod og fikk englene til å bringe dem til Gralsriket hvor de kunne gjøre mirakler og hel- brede syke. Hvert eneste år ble det sendt en due til jorden for å bringe fornøynens kraft til den hellige kalk på slottet i Gralsrik- et. Her holder gralsridderne vakt

1) Kritikker-sitatene er hentet fra Ludvig Hartmanns bok »Tann- häuser« utgitt på Bertlings for- lag i Dresden 1895.